

**СОЦІОКУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ
ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ УКРАЇНИ
(ДОСВІД ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ)**

У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито поняття «адаптація» та «соціокультурна адаптація». Висвітлено основні напрями соціокультурної адаптації іноземних студентів: психологічний, соціальний, етнічний. Вагомий вплив на соціокультурну адаптацію іноземних студентів мають суб'єктивні та об'єктивні чинники. Представлено результати соціологічного опитування іноземних студентів, які навчаються у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди. Вхідження іноземного студента у нове суспільство супроводжується культурним шоком. Висвітлено симптоми культурного шоку та стадії процесу адаптації за К. Обергом. С. Лисгаард була запропонована модель адаптації (U-крива), згідно з якою адаптант долає три основні фази: початкове пристосування, кризовий стан, остаточне пристосування. Представлений аналіз результатів опитування підтвердив, що адаптація до нової культури відбувається згідно U-образної кривої (С. Лисгаард).

Включення іноземних студентів до академічних груп з українськими студентами сприяє кращому засвоєнню розпорядку встановленому у ВНЗ, осмисленню і освоєнню нових культурних контекстів та значень, засвоєнню цінностей нового соціокультурного середовища. Залучення іноземних студентів до активної участі до навчально-виховної роботи ВНЗ формує особистість студента як громадянина та повноцінного члена соціуму.

Ключові слова: іноземний студент, адаптація, соціокультурна адаптація, культурний шок.

Постановка проблеми. Стрімке зростання експорту українських освітніх послуг (одним з пріоритетних напрямів міжнародної діяльності українських ВНЗ), інтернаціоналізація освіти, збільшення контингенту іноземних студентів у вітчизняних вищих навчальних закладах, мобільність студентів та викладачів, що здійснюється в рамках транс'європейських освітніх програм, двосторонніх угод між державами про співробітництво в галузі освіти, науки й культури, міжуніверситетських домовленостей про академічний обмін свідчить про активну інтеграцію у світову спільноту.

В декларації Всесвітньої конференції «Вища освіта в XXI столітті» (1998) підкреслено, що вища освіта повинна мати «міжнародний вимір: обмін знаннями, створення інтерактивних мереж, мобільність викладачів і учнів, міжнародні науково-дослідні проекти, поряд з урахуванням національних культурних цінностей та умов».

Фундаментальність української освіти робить Україну привабливою для іноземців, і традиційно в наші ВНЗ приїжджають на навчання студенти із різних країн. Слід зазначити, що кількість іноземних студентів, що навчаються в Україні, стрімко зростає. Так, у 2010/2011 навчальному році в Україні навчалось близько 37848 іноземців (які навчались в ВНЗ III-IV рівнів акредитації), у 2012/2013 навчальному році – 48934 іноземних студентів, у 2013/2014 р. – 59226 іноземних студентів, зараз – понад 50 тисяч осіб більше ніж із 140 країн світу [4]. З цього ми бачимо, що збільшення кількості іноземних студентів, які навчаються в країні, що є показником ступеню її інтегрованості у світову спільноту.

У зв'язку з цим, стає актуальним питання вивчення проблем адаптації іноземних студентів до освітнього процесу у ВНЗ.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. У науковій психолого-педагогічній, філософській, медико-біологічній літературі приділяється досить багато уваги проблемам адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ.

Культурно-лінгвістичні особливості та адаптації іноземних студентів до нових умов навчання досліджували такі педагоги і мовознавці як І. Бобришева, Г. Єлізарова, М. Вітковська, І. Троцук, М. Іванова, Н. Шаглина та інші. У дослідженнях А. Андреевої, І. Беха, Ю. Бохонкова, М. Вієвської, О. Прудської, В. Сорочинської, В. Штифурак, І. Шаповал та інших розглянуті педагогічні та соціально-психологічні аспекти адаптації студентів і чинники, що на неї впливають. Деякі особливості феномену адаптації іноземних студентів до навчання у нерідному середовищі вивчали такі вчені як В. Антонова, О. Білоус, Н. Булгакова, В. Гуменюк, О. Кравцов, І. Сладких, О. Степаненко, Н. Тіткова, А. Чирва. Дослідниця Д. Порох висвітлює соціокультурну адаптацію як складник адаптації іноземних студентів до

навчання у вищому закладі освіти і підкреслює суб'єктивні чинники, що ускладнюють процес адаптації. Незважаючи на значну кількість наукових праць, у них наявні різні підходи щодо тлумачення феномена адаптації, її механізмів, методів, прийомів успішності. У той же час залишається недостатньо розробленою система адаптації іноземних громадян, що приїхали до України здобувати вищу освіту.

Мета статті – на основі аналізу наукових джерел, психолого-педагогічної літератури розкрити поняття «адаптація», особливості соціокультурної адаптації іноземних студентів, які доцільно враховувати при спілкуванні і навчанні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптація і здатність до неї – передумова активної і творчої діяльності особистості; необхідна умова успіху людини у житті, яка знаходить рівновагу у зовнішньому і внутрішньому, рівновагу особистісних очікувань і можливостей, рівновагу гармонійної особистості з професійним і соціальним середовищем.

Термін «адаптація» виник у біології для позначення процесу пристосування будови і функцій організму до умов навколишнього середовища.

Адаптація (лат. adapt – пристосуюю) – пристосування, процес пристосування до мінливих умов зовнішнього середовища [7, с. 24].

У соціологічній енциклопедії дано таке визначення «адаптація – вид взаємодії особистості чи соціальної групи із соціальним середовищем, у процесі якого узгоджуються вимоги і очікування його учасників» [9, с. 12]. Адаптація є передумовою активної діяльності в процесі успішного функціонування індивіда в тій або іншій соціальній ролі. Соціально-психологічна адаптація є пристосуванням індивіда під групові норми, й навпаки – інтереси соціальної групи до окремого індивіда даної групи [7, с. 24].

Під адаптаційною здатністю розуміють здатність людини пристосовуватися до різних вимог (соціальних і фізичних) середовища без відчуття внутрішнього дискомфорту.

Зміст поняття «адаптація студентів» дослідники трактують по-різному. Так Л. Гришанов та В. Цуркан під адаптацією студента розуміють процес приведення основних параметрів його соціальних і особистісних характеристик у відповідність до стану динамічної рівноваги з новими умовами вузівського середовища як зовнішнього фактору по відношенню до студента. До основного змісту процесу адаптації студентів першого курсу, на їх думку, належать: формування нового ставлення до професії, засвоєння нових навчальних форм, оцінок, способів і прийомів самостійної роботи, пристосування до нових умов побуту, нової студентської «культури», новим формам використання вільного часу тощо [3, с. 29-41].

Процес адаптації іноземних студентів здійснюється на різних рівнях і містить психологічну, соціальну, культурну, побутову, кліматичну, фізіологічну, міжкультурну адаптацію, які тісно пов'язані з психічними, емоційними, інтелектуальними та фізичними навантаженням.

В соціологічній енциклопедії ми знаходимо визначення поняття «культурна адаптація» – процес культурного пристосування особистості до умов конкретного культурного середовища, що визначає певні характеристики культурного буття [9, с. 13]. Саме культурну адаптацію пов'язують з такими механізмами адаптації, як комунікація, цінності, норми, ідентифікація, традиції, фольклор, релігія, родинні зв'язки.

Соціальна адаптація – процес і результат активного пристосування індивіда до умов нового або зміненого соціального середовища через узгодження вимог та очікувань її учасників [9, с. 14].

Соціальна адаптація має дві форми: активну (характеризується активним впливом на соціальне середовище, прагненням змінити його) і пасивну (визначається конформістським сприйняттям умов соціального існування, відсутністю прагнення змінити, пристосувати їх до власних норм, оцінок, засобів діяльності). У процесі соціальної адаптації людина засвоює моральні норми й цінності найближчого оточення; традиції і звичаї сім'ї, етносу, професійних та неформальних груп. Цінності відіграють надзвичайно важливу роль у житті людини, визначаючи її спосіб існування в світі та кінцеві цілі розвитку.

Дослідники В. Володько та О. Ровенчак дають таке визначення саме «соціокультурної адаптації» – процес та результат взаємодії, взаємопристосування та взаємозмін особи (або групи), яка входить у нове соціокультурне середовище [2, с. 185].

Для кращого розуміння поняття «соціокультурна адаптація» доцільно розкрити поняття «соціокультурне середовище». Дослідниця Д. Порох обґрунтувала власний погляд на розуміння феномену «соціокультурне середовище» через поєднання понять «культура» і «соціальність» [6, с. 47]. До елементів соціокультурного середовища належать традиції, норми та цінності культури; створена суспільством система соціально-культурного обслуговування (засоби переробки, передачі інформації, форми й способи культурно-інформаційного обміну та організації діяльності, механізми залучення людей до соціокультурної взаємодії); спосіб життя населення; нормативно-регулятивні структури суспільства. З цим визначенням ми погоджуємось.

Входячи в нове суспільство, іноземні студенти проходять соціокультурну адаптацію, як це розумів Т. Стефаненко у широкому розумінні, як складний процес, завдяки якому людина досягає відповідності (сумісності) з новим соціальним і культурним середовищем, а як результат успішного входження в суспільство виражається у почутті внутрішнього задоволення і повноти життя (внутрішня сторона) та

активній участі індивіда в соціальному та культурному житті групи, зокрема суспільства в цілому (зовнішня сторона) [10, с. 159].

На нашу думку, соціокультурна адаптація – це складний процес, який може бути успішним лише за умови взаємодії особистості та середовища. Про високий рівень адаптації може свідчити здатність особи без особливих зовнішніх та внутрішніх конфліктів задовольняти свої потреби, продуктивно здійснювати професійну діяльність, зокрема навчальну діяльність.

Серед основних напрямів соціокультурної адаптації іноземних студентів можна виділити: психологічний, соціальний, етнічний. Розглянемо спочатку психологічний бік даного феномену. Багатогранність соціокультурної адаптації зумовлюється існуванням відмінностей у соціокультурному та соціально-психологічному вимірах між сторонами, яка приймає і яка адаптується. Соціальна адаптація іноземних студентів в іноетнічному середовищі має зовнішній і внутрішній вияви. Якщо зовнішній характер адаптації відображає ступінь залучення іноземних студентів у соціальну й культурну життєдіяльність приймаючої спільноти та особливості взаємодії з її членами, то внутрішній характер неминуче виявляється в психологічному й духовно-культурному ставленні адаптантів до нового середовища. Сутнісні основи соціокультурної адаптації іноземних студентів полягають у їх здатності до цілеспрямованої адаптивної діяльності, перетворення себе і середовища, у свідомому обміні діяльністю та інформацією, для чого потрібне ціннісне, вибіркове ставлення до зовнішнього середовища і самопізнання. Адаптаційній діяльності сприяють особистісні компоненти, пов'язані з емоціями, рисами характеру, волею й темпераментом.

О. Тихоновський виділяє такі етапи соціокультурної адаптації: подолання мовного бар'єру; входження у студентське середовище; засвоєння основних норм колективу; вироблення стилю поведінки; формування сталого позитивного ставлення до майбутньої професії [11, с. 132-134]. Тому адаптація іноземних студентів, вивчення ними нового соціокультурного досвіду насамперед пов'язана з осмисленням і освоєнням нових культурних контекстів та значень, засвоєнням цінностей нового соціокультурного середовища, які знаходять відображення у нормах і вимогах до різних аспектів життєдіяльності людини. А це, у свою чергу, суттєво впливає на здійснення студентом-іноземцем професійного становлення.

Вчена К. Іванова, аналізуючи етнографічний матеріал, робить висновок, що в процесі соціалізації відбувається не тільки залучення індивіда до норм, традицій, цінностей, створених у результаті розвитку етносу в одному соціокультурному середовищі, але і формування умінь, навичок, соціальних установок індивідів, що відповідають їх соціальним ролям [5, с. 17].

На успішну соціокультурну адаптація іноземних студентів вагомий вплив мають суб'єктивні та об'єктивні чинники. Серед суб'єктивних слід назвати «Культурний багаж» («етнічно сформовані атитюди» – сукупність морально-етичних норм соціуму й стійких на побутовому рівні, часто логічно незрозумілих підсвідомих переконань, схильностей, забобонів, закріплених у мові, фольклорі, художній творчості, стереотипах поведінки, нормах спілкування, традиціях, звичках, тобто в усіх виявах, які належать до культури народу) та особистісні властивості (адаптивний потенціал) – соціально-психологічні характеристики студентів [6, с. 48].

Входження іноземного студента, в нове суспільство, знайомство з новою культурою може призвести до культурного шоку – супровід неприємними почуттями входження до нового суспільства, крім того до цього додається втрата спілкування з друзями та певного статусу, відторгнутість, подив та дискомфорт при усвідомленні відмінностей між культурами, а також плутанина і цінностям, соціальної та особистісної ідентичності (К. Оберг) [10, с. 160].

Термін «культурний шок» ввів в науковий обіг антрополог К. Оберг в 1954 р. «Культурний шок, – зазначав він, – наслідки тривоги, яка з'являється у результаті втрати всіх звичайних (звичних) знаків та символів соціальної взаємодії» [12]. У подальшому більшості вчених дотримувалась підходу К. Оберга, розширюючи дане визначення. Традиційно під «культурним шоком» розуміють реакцію тривоги на незнайоме оточення із-за неможливості розуміти, контролювати і передбачати поведінку інших людей

К. Оберг наводить симптоми «культурного шоку»: надмірне миття рук; надмірна заклопотаність якістю питної води, їжі, побутовими умовами; боязнь фізичного контакту з провідниками або слугами; «Відсутній» погляд (іноді його називають тропічним); почуття безпорадності і бажання знайти залежність від людей своєї національності, які проживають тривалий час в даній культурі; напади гніву через затримок і інших незначних подій; небажання і подальша відмова від навчання мови іншої культури; надмірні побоювання з приводу можливості бути обманутим і пограбованим; велика стурбованість з приводу шкірних висипань і подразнень і, нарешті, величезне прагнення потрапити додому, щоб випити чашку кави і з'їсти яблучний пиріг, сходити в магазинчик за рогом, відвідати родичів і, в цілому, поговорити з людьми, які розуміють тебе з півслова» [12, с. 2].

Дослідник передбачив, що входження до нової культури може призвести до дезорієнтації індивіда, яка виявлена в шести аспектах: 1) напруга через зусилля, що потрібні в процесі психологічної адаптації; симптоми – роздратування, безсоння, психосоматичні розлади; цей аспект культурного шоку називають «культурною втомленістю»; 2) відчуття втрати друзів, статусу, професійних навичок через відірваність

від звичного оточення; відчуття депривації в новому оточенні; 3) відчуття відторгнення, що переважно відповідає дійсності через ворожість оточення; 4) плутанина в рольових очікуваннях, ціннісних орієнтаціях, власній особистісній ідентичності; 5) здивування, тривога, дискомфорт, обурення або огида – «моральна тривога» через усвідомлення відмінностей між культурами; 6) відчуття безсилля через неможливість ефективно взаємодіяти з новим оточенням.

За К. Обергом виділяються наступні стадії процесу: 1 етап – «медовий місяць», характеризується ейфорією, ентузіазмом, загальним піднесенням. Триває від декількох днів/тижнів до шести місяців. 2 етап – характеризується ворожим та агресивним ставленням до «чужої» країни, критикою, мисленням стереотипами. Починають проявлятися проблеми, мешканці нового середовища здаються байдужими до проблем особистості, що переживає кризовий стан. 3 етап – «відновлення», характеризується подоланням кризового стану різними методами, з'являється почуття гумору. 4 етап – «пристосування», характеризується прийняттям звичаїв нової країни, зникає почуття тривоги, з'являється звикання до традицій країни, їжі, напоїв [1, с. 106].

Науковці вважають, що в стані «культурного шоку» особистість відчуває втрату контролю над ситуацією, власну некомпетентність, втрату очікувань, що може супроводжуватися сплесками гніву, агресивності та ворожості до представників країни, у якій перебуває.

Прихильники концепції «культурного шоку» вважають, що процес адаптації до нової культури відбувається згідно U-образної кривої, (норвезький дослідник С. Лисгаарда) [13]. Вчений акцентує, що якщо розглядати в параметрах часу рівні пристосування, адаптацію та благополуччя того, хто тимчасово перебуває в іншій країні, U-образна крива демонструє, що спочатку задоволеність та благополуччя поступово знижуються, проте потім зростають знову. Іншими словами, мігранти під час адаптації до нової культури проходять три фази: першу характеризують ентузіазмом та підвищеним настроєм; другу – фрустрацією, депресією та відчуттям зняковитості (власне «культурний шок»); у третій фазі ці відчуття переходять у впевненість і задоволення. Отже, культурний шок виникає перш за все в емоційній сфері особистості, проте найважливішу роль відіграють і такі соціальні чинники, як непристосованість та неприйняття нових звичаїв, стилю поведінки та спілкування тощо.

З метою виявлення проблем соціокультурної адаптації до навчально-виховного процесу у ВНЗ нами було проведено соціологічне опитування іноземних студентів Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

У дослідженні брали участь 201 студент, з яких 11,5 % іноземців – студенти першого року навчання, 15% – другого, 7,5% – третього, 50 % – четвертого, 16% – п'ятого курсу. Для Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди характерний таким розподіл студентів за країнами: значна кількість студентів складають вихідці з Туркменістану (87%), 6,5 % – вихідці з Китаю, 4% – з Республіки Азербайджан, 1,5 % – з Російської федерації і по 0,5% – з Республіки Корея та Узбекистан.

Запропоновані запитання були спрямовані на вивчення проблем, з якими стикаються іноземні студенти під час навчання в Україні.

Вивчаючи отримані дані, ми встановили, що головною проблемою є мовний бар'єр. Так, 40% опитаних, які приїхали на навчання в Україну не було мовної підготовки, 50% респондентів засвідчили, що на момент приїзду до країни могли читати зі словником, але не сприймали усного мовлення, і лише 10% – вільно володіли мовою. Такий стан свідчить про те, що значна кількість іноземних студентів (приблизно 50 %) не планували свого приїзду. Ті студенти, які планували навчання за кордоном, приблизно 85% попередньо консультувались з експертами, якими для них виступали родичі та земляки, які проживали в Україні. Лише 15% іноземних студентів самостійно шукали різноманітні джерела інформації щодо університетів, країни та її культури.

Серед об'єктивних факторів, що ускладнюють процес адаптації іноземних студентів в соціокультурному середовищі сучасного українського суспільства, є такі, як культурна неоднорідність українського суспільства (гетерогенність) та неоднозначність, амбівалентність ставлення до представників інших країн та культур. Успіх індивідуальної адаптації іноземного студента залежить від расової та національної терпимості. Так, 30 % студентів частіше стикаються з цією проблемою у громадському транспорті; 13% – опитуваних відмічають, що їхні права ущемляються в сфері обслуговування; 3% – у стінах навчального закладу.

Важливу роль під час соціокультурної адаптації виконують агенти адаптації. Вони допомагають суб'єкту оволодіти ситуацією, тобто надають необхідну інформацію, допомагають у засвоєнні нових соціальних ролей, налагодженню нових соціальних контактів та інше. Для іноземних студентів такими агентами є співробітники Міжнародного центру Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, викладачі університету, колектив студентської академічної групи, співвітчизники. Іноземні студенти відмітили, що значну допомогу і підтримку вони отримують від земляків-співвітчизників (68%), від співробітників Міжнародного центру по роботі з іноземними студентами (52%), від викладачів університету (20%), сусідів по гуртожитку (10%), від студентів академічної групи (10%).

Побутові умови, в яких живуть іноземні студенти, значною мірою впливають на успіх пристосування до нової обстановки. Звикання до нової їжі також є для іноземних студентів проблемою. Так, в ідальні харчуються значна більшість студентів першого та другого курсів (25 студентів). Ті респонденти, які зазначили, що проживаються у місті 3 роки і більше, готують страви самостійно (75%). Це пов'язано з надбанням навичок самостійного ведення домашнього господарства.

Що стосується загальної оцінки пристосування до життя у гуртожитку, житлово-побутові умови вважають прийнятними приблизно 50 % студентів першого та другого курсів та 80% студентів старших курсів. Таким чином, більшість опитуваних з часом успішно пристосовуються до життя в гуртожитку.

Більшість опитаних іноземних студентів свідчать про певний рівень володіння українською мовою для побутового спілкування, але недостатній для навчально-виховного процесу у ВНЗ. Нерозуміння мови приводило до труднощів у сприйнятті лекційного матеріалу, про це свідчать 40% іноземних студентів. Важко працювати з науковою та навчальною літературою (30%) та давати усні відповіді на заняттях (20%), що впливає на здобуття професійних знань, умінь і навичок.

Для поліпшення навчання іноземні студенти пропонували наступне: організація навчально-виховного процесу в умовах гуртожитку (приблизно 50 % студентів), збільшення кількості аудиторних годин на вивчення української мови (25%) та наявність навчальної літератури на рідній для іноземців мові (на англійській мові) (22%).

Ті респонденти, які зазначили, що проживаються у місті понад 3 роки (78,5%), свідчили про комфортні умови знаходження в іншій країні, привабливість природи і культури. Студенти, які лише приїхали до навчання в Україну були незадоволені житлово-побутовими умовами проживання, відчували негативне ставлення оточуючих, виникали складнощі у спілкуванні з оточуючими та інше (36,5%). Таким чином, ми бачимо підтвердження адаптації до нової культури відбувається згідно U-образної кривої.

Таким чином, у ході вивчення значної кількості психолого-педагогічної літератури та результатів соціологічного опитування ми можемо зробити висновок, що для успішної соціокультурної адаптації необхідно, з боку іноземних студентів – подолати мовний бар'єр та прийняття іншого образу життя та культури і цінностей, з боку оточуючих – базальне прийняття та емпатійне ставлення до іноземних студентів (здатність людини розуміти почуття, емоційні переживання, потреби інших) У своїй роботі К. Іванова зазначає, що лише врахування ціннісних і комунікативних вимірів культури дозволяє сформувати взаємошанобливу міжнаціональну взаємодію на основі етнокультурних стереотипів, цінностей, традицій і обрядів представників діалогу культур. Для цього потрібні не лише час, а виникнення довіри і симпатії. Вагомою думкою науковця М. Боришевського є те, що він вважав за необхідне включити в коло успішної адаптації до соціального середовища розвиток творчого потенціалу особистості, що насамперед засвідчує процес її формування.

Треба також відзначити, що більшість іноземців навчаються в академічних групах разом з українськими студентами, а тому їхня життєдіяльність підкоряється загальному для конкретного вищого навчального закладу режиму організації освітнього процесу. Це дає змогу широко організовувати різні виховні заходи, присвячені організації професійної роботи майбутніх фахівців, до якої доцільно залучати спільно українських та іноземних студентів. Така організація навчально-виховного процесу у ВНЗ дозволяє забезпечити подолання іноземними студентами труднощів, які виникли внаслідок відмінностей освітніх систем іноземної країни та України, оволодіти ціннісними орієнтаціями, традиціями, культурою освітнього середовища вищого навчального закладу.

Важливою умовою успішної адаптації студента є наявність у нього здатності правильно оцінити свої можливості як по відношенню до навчальних завдань, які йому пред'являються, так і по відношенню до його розпорядку та правил, що визначають їх виконання.

Висновки і перспективи. Кількість іноземних студентів, які навчаються в країні, є показником ступеню її інтегрованості у світову спільноту. Під час навчання в Україні, особливо в перші роки іноземний студент стикається з багатьма проблемами, що стосуються нових побутових умов, процесів адаптації до суспільства, особливостей навчальної діяльності. Завданням педагогів-викладачів вищих навчальних закладів – у цій ситуації є пошук тих форм та методів роботи, що сприятимуть полегшенню звикання студента-іноземця до нового середовища. Саме це потребує подальшого вивчення.

Використані джерела

1. Бурбело О.Р. Культурний шок – стрес акультурації / О. Р. Бурбело // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2010. – Вип. 3. – С. 100-111. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2010_3_10.
2. Володько В.В. Моделі соціокультурної адаптації іммігрантів /В.В. Володько, О.А. Ровенчак // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2008. – Вип. 2. – С. 182-210.
3. Гришанов Л.К. Социологические проблемы адаптации студентов младших курсов / Л.К. Гришанов, В.Д. Цуркан // Психолого-педагогические аспекты адаптации студентов к учебному процессу в вузе. – Кишинев, 1990. – С. 29-41.

4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Іванова К.А. Соціологічні аспекти міжкультурної комунікації в українському вузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. соціол. наук : спец. 22.00.06 «Соціологія культури, науки та освіти» / К.А. Іванова. – Харків, 2002. – 22 с.
6. Порох Д.О. Соціокультурна адаптація як складник адаптації іноземних студентів до навчання у вищому закладі освіти / Д.О. Порох // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2010. – № 3. – С. 47-53.
7. Словник іншомовних слів / За ред. академіка АН УРСР О.С. Мельничука. – Київ : Головна редакція УРЕ, 1985. – 968 с.
8. Смолина Т.Л. Симптоми культурного шока: обзор и классификация / Т.Л. Смолина // Электронный журнал «Психологическая наука и образование». – 2012. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : psyjournals.ru/files/55598/psyedu_ru_2012_3_Smolina.pdf
9. Соціологічна енциклопедія. – К. : Академвидав, 2008. – 455 с.
10. Стефаненко Т.Г. Етнопсихологія / Т.Г. Стефаненко. – М., 1999. – 362 с.
11. Тихоновський О.В. Особливості педагогічного спілкування на етапі адаптації міжнародних студентів до навчання у ВНЗ / О.В. Тихоновський // Запорізький медичний журнал. – 2014. – №2 (83). – С. 132-134.
12. Oberg K. Culture shock//Paper presented to the Women's Club of Rio de Janeiro, Brazil. August 3, 1954. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.461.5459&rep=rep1&type=pdf>
13. Lysgaard S. Adjustment in a Foreign Society: Norwegian Fulbright Grantees Visited the United States / S. Lysgaard // International Social Science Bulletin. – 1955. – №7. – P. 45.

Lugova T.

**FOREIGN STUDENTS' SOCIAL AND CULTURAL ADAPTATION
TO STUDY AT UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS
(BASED ON H.S. SKOVORODA KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY EXPERIENCE)**

This article talks about the notions of adaptation and social adaptation on the basis of psychological and pedagogical resources analysis; and shows the main directions of foreign students' social and cultural adaptation: psychological, social, ethical. Subjective and objective factors have a great influence on foreign students' social and cultural adaptation.

The article also presents the results of sociological poll held among H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University foreign students. The analysis of respondents' answers revealed that the main problem makes language barrier. Most of foreign students find their Ukrainian language skills enough for day to day communication, but insufficient for teaching and educational process at the higher educational establishment (difficulties with understanding lectures, work with literature, oral answers) that influences the process of getting professional knowledge, skills and subskills. In student's opinion organization of teaching and educational process within dormitories, increase of the amount of Ukrainian language hours in their curriculum and availability of academic books in their native language may be the solution to improve their progress.

Joining new society foreign student experiences culture shock. We tried to outline culture shock features and stages of adaptation process. K. Oberg and S. Lysgaard introduced the concept of a «U-curve», according to it person goes through three main stages: honeymoon period, crisis period, adjustment period. The analysis of the poll results supported «U-curve» frame of foreign students' adaptation (S. Lysgaard).

Foreign students enter to Ukrainian students' academic groups favors better adaptation of the University regulations, better understanding of new cultural contexts and notions, better learning values of a new social and cultural surrounding. Active inclusion of foreign students in teaching and educational process of the University forms students personality from perspective of a citizen and a productive member of society.

Key words: *foreign student, adaptation, social and cultural adaptation, cultural shock.*

Стаття надійшла до редакції 15.03.2017 р.